

Rynek rzepaku - stan i perspektywy

Jedną rośliną oleistą, produkowaną i przerabianą w Polsce na szeroką skalę, jest rzepak, który w areale upraw roślin oleistych ma 95 - 97-procentowy udział. Warunki glebowo-klimatyczne sprzyjają jego uprawie głównie w północnych i zachodnich rejonach kraju. Po akcesji Polski do Unii Europejskiej zbiory rzepaku gwałtownie wzrosły, średnio z poniżej 1 mln ton w latach 1999-2003 do 1,8 mln ton w latach 2004-2008 i 2,2 mln ton w latach 2009-2013. Był to wynik bardzo dużego wzrostu powierzchni uprawy (odpowiednio z 0,5 do 0,7 i 0,8 mln ha), a także poprawy plonowania (z 2,1 do 2,7 i 2,6 t/ha).

Produkcja rzepaku stała się najszybciej rozwijającym się działem produkcji roślinnej. Udział rzepaku w krajowej powierzchni zasiewów wzrósł z poniżej 4% - przed akcesją do 7 - 9% - w ostatnich pięciu latach.

Wpływ na tak dynamiczny rozwój produkcji rzepaku miała polityka Unii Europejskiej względem biopaliw. Przy wieloletniej stabilizacji zapotrzebowania na olej rzepakowy ze strony sektora spożywczego na poziomie ok. 0,4 mln ton, wykreowano ogromny popyt na ten surowiec zużywany w produkcji biokomponentów.

Według danych GUS, powierzchnia uprawy rzepaku w 2014 r. wyniosła 951,1 tys. ha i była o 3,3% większa niż w roku poprzednim i o 12,5% większa niż średnia powierzchnia uprawy w ostatnim pięcioleciu (2009-2013). Areal uprawy rzepaku ozimego zmalał do 856 tys. ha (o 0,5%), w wyniku głębokiego spadku cen i pogorszenia opłacalności produkcji rzepaku w 2013 r., ale z nadwyżką został zrekompensowany przez duży wzrost zasiewów rzepaku jarego. Areal uprawy rzepaku jarego wyniósł 95,1 tys. ha i był prawie pięciokrotnie większy niż przed rokiem. Jego udział w całkowitym areale uprawy rzepaku zwiększył się do 10%, z 2,2% w roku poprzednim. Zasiewom rzepaku jarego sprzyjała wczesna wiosna i większa, niż w latach wcześniejszych, podaż kwalifikowanego materiału siewnego.

Udział rzepaku w ogólnej strukturze zasiewów wyniósł 9,1%, wobec 9,0% w 2013 r. i 6,9% w 2012 roku. Największym udziałem rzepaku w całkowitej powierzchni zasiewów charakteryzowały się województwa: zachodniopomorskie (18,8%) i dolnośląskie (17,9%), a najmniejszym podlaskie (1,7%) i świętokrzyskie (2,6%).

Plony rzepaku były bardzo wysokie, głównie z uwagi na sprzyjające warunki pogodowe w czasie jego wegetacji. Średnie plony rzepaku (ozimego i jarego łącznie) wyniosły 34,4 dt/ha i były o 18,2% wyższe niż w roku poprzednim i o 30,3% wyższe, w porównaniu ze średnimi plonami uzyskanymi w ostatnim pięcioleciu. Plony rzepaku ozimego wzrosły do 35,4 dt/ha (o 20,8%), a rzepaku jarego do 26 dt/ha (o 23,2%). Wzrost plonów rzepaku nastąpił we wszystkich województwach. W województwie pomorskim uzyskano 32,9 dt/ha.

Zbiory rzepaku w 2014 r. wyniosły 3275,8 tys. ton i były o 22,3% większe niż w roku poprzednim oraz

o 47,2% większe w porównaniu ze średnimi zbiorami uzyskanymi w ostatnim pięcioleciu. Zbiory rzepaku ozimego wzrosły do 3028,4 tys. ton (o 14,9%), a rzepaku jarego do 247,4 tys. ton (prawie sześciokrotnie). Udział rzepaku jarego w całkowitej produkcji rzepaku wyniósł 7,6%, wobec 1,6% w 2013 roku. Wzrost zbiorów rzepaku nastąpił we wszystkich województwach - najbardziej w województwie pomorskim (o 62,8%).

Z badań IERiGŻ-PIB wynika, iż w 2015 roku rzepak ozimy zasiano na powierzchni 840 tys. ha, tj. na powierzchni niewiele mniejszej niż w poprzednim roku (spadek o ok. 2%). Do utrzymania dużego arealu uprawy rzepaku zachęcała plantatorów relatywnie wysoka opłacalność jego produkcji, a także spodziewany dalszy wzrost popytu na ten surowiec ze strony krajowego i europejskiego sektora biopaliw.

Wstępnie ocenia się, iż całkowity areal uprawy rzepaku (ozimego i jarego łącznie) w 2015 r. wyniósł 910 tys. ha i był o ok. 4% mniejszy niż w 2014 roku. Przy spodziewanych wysokich plonach, ale niższych niż przed rokiem, wynoszących średnio około 32 dt/ha, tegoroczne zbiory mogą wynieść 2912 tys. ton i być o ok. 11% niższe niż w roku poprzednim. Tak więc mimo spadku, byłyby relatywnie wysokie.

Przy mniejszych, choć nadal wysokich zbiorach, w sezonie 2015/2016 zmniejszy się presja podaży na krajowym rynku rzepaku, ale nie przewiduje się znaczącego wzrostu jego cen. Ceny skupu rzepaku mogą być zbliżone lub niewiele wyższe niż przed rokiem. W kierunku ich stabilizacji będą oddziaływać zapasy nasion oleistych, w tym rzepaku na początku sezonu w Europie i na świecie, przewidywany niewielki spadek zbiorów rzepaku u kluczowych producentów i eksporterów, a także spodziewane wysokie, choć niższe niż przed rokiem, zbiory konkurencyjnej soi.

Mimo mniejszych zbiorów, w sezonie 2015/2016 nie przewiduje się dużego spadku przerobu rzepaku. Przy utrzymującym się wysokim zapotrzebowaniu na olej ze strony sektora biopaliw, jego przerób może obniżyć się o ok. 4% do 2400 tys. ton. Ogólna podaż rzepaku na rynku krajowym może być relatywnie wysoka, z uwagi na spodziewany spadek jego eksportu, przy zwiększonym imporcie. Przewiduje się, że eksport rzepaku zmaleje do 650 tys. ton (o ok. 25%), a jego import wzrośnie do 220 tys. ton (o ok. 10%). Zapasy rzepaku na koniec sezonu, mimo wzrostu, nadal będą niskie.

Przewiduje się, że do końca dekady koniunktura dla rozwoju produkcji rzepaku będzie dobra. Spodziewany jest bowiem dalszy wzrost popytu na surowiec ze strony krajowego i europejskiego sektora biopaliw, co z kolei powinno gwarantować wysoką opłacalność jego produkcji.

Na podstawie publikacji IERiRW-PIB
opracował Tadeusz Plichta